

Offprint

Katolícke biblické dielo

Studia Biblica Slovaca je časopis zameraný na skúmanie Svätého písma Starého a Nového zákona predovšetkým zo stránky filologickej, historickej, exegetickej a teologickej.

Vydáva Katolícke biblické dielo, Svit, s cirkevným schválením.

Imprimatur: Mons. František Tondra, spišský diecézny biskup, č. 1-06 zo dňa 3. 1. 2006

Nihil obstat: Anton Tyrol

Šéfredaktor: Blažej ŠTRBA (Badín)

Redakčná rada: Jaroslav BROŽ (Praha, CZ) - Peter DUBOVSKÝ SJ (Roma, I) - Pavol FARKAŠ (Nitra) - Peter FEDOR (Prešov) - Juraj FENÍK (Drienov) - Sr. Júlia Daniela ISKROVÁ OP (Ružomberok) - Róbert JÁGER (Prešov) - Jozef JANČOVIČ (Bratislava) - Róbert LAPKO (Košice) - Milan SOVA (Bratislava) - Peter ŠOLTÉS (Oestrich-Winkel, D) - Jozef TIŇO (Bratislava) - František TRSTENSKÝ (Spišské Podhradie) - Pavol VILHAN (Roma, I) - Sr. Gabriela Ivana VLKOVÁ OP (Olomouc, CZ)

Za lektorovanie všetkých článkov zodpovedá redakčná rada.

Jazyková úprava: Elena Slaná

Zalamovanie: redakcia

Na príprave publikácie sa podieľali aj Adriana Alexyová, Mária Mihulcová, Zuzana Škrinárová a Miroslav Varšo.

Príspevky v slovenčine alebo češtine, alebo knihy na recenziu prosíme adresovať na jednu z adries:

Redakcia *Studia Biblica Slovaca*, Blažej Štrba, Banská 28, 976 32 Badín (Slovakia), tel.: (00421) 048/418 22 42, fax: (+421) 048/418 22 08, redakcia@biblica.sk, www.biblica.sk,

František Trstenský, Teologický inštitút, Spišská Kapitula 6, 053 04 Spišské Podhradie (Slovakia), tel.: (00421) 053/419 41 80, f.trstensky@centrum.sk.

Príspevky sa požadujú tak v elektronickej podobe (disketou alebo pripojeným dokumentom e-mailu, podľa možnosti v Microsoft Word formáte s typom písma Times New Roman), ako aj vo vytlačenej forme (A4, riadkovanie 1,5). Ak sú používané iné typy písma pre hebrejčinu a gréčtinu ako v BibleWorks, tak upresniť aké. Príspevok typu článok alebo poznámka musí byť doplnený zhrnutím nie dlhším ako 150 slov, jeho anglickou verziou a zoznamom bibliografie. Nevyžiadané exempláre sa späť neposielajú. Redakcia si vyhradzuje právo na jazykovú a štylistickú úpravu prijatých príspevkov.

Objednávku posielajte na Katolícke biblické dielo alebo na adresu redakcie.

Bankové konto: 4008274864/7500, IBAN: SK28 7500 0000 0040 0827 4864.

Články časopisu sú abstrahované v troch svetových periodikách: *Old Testament Abstracts* ISSN 0364-8591, *New Testament Abstracts* ISSN 0028-6877 a *Elenchus of Biblica*.

Studia Biblica Slovaca

© 2010 by Katolícke biblické dielo, Svit

Katolícke biblické dielo, Nábřežie Jána Pavla II, 697/4, 059 21 Svit – SK, www.kbd.sk

Tlač: PUBLICA, publica.nitra@gmail.com

Printed in Slovakia

ISSN 1338-0141

EV 3744/09

ABSTRAKTY A RECENZIE

Abstrakty

Biblica 90 (2009)¹

(č. 1) 1-31: **B. Herr: «Der Standpunkt des Epitomators. Perspektivenwechsel in der Forschung am Zweiten Makkabäerbuch».** Na 2 Mach sa zvyčajne hľadá pod zorným uhlom teológie chrámu (Tempeltheologie). Herr sa ohradzuje voči takémuto prístupu, ktorý sa zakladá na dvoch úvodných listoch (1,1-9 a 1,9-2,18). Štruktúra historického zhmutia (Epitome) svedčí skôr o prepracovanej soteriológii, ktorá vyzdvihuje svedectvo viery pre históriu spásy, zvlášť ak ide o preliatie krvi.

32-46: **A. Moshavi: «Two Types of Argumentation Involving Rhetorical Questions in Biblical Hebrew Dialogue».** Rétorické otázky popri svojej literárnej hodnote obsahujú tiež logickú výpoveď. Spomedzi viac ako tristo rečníckych otázok v knihách Gn až 2 Kr možno 117 považovať za logické argumenty, ktoré skoro vždy predpokladajú negatívnu odpoveď. Možno ich rozdeliť do dvoch typov: *modus tollens* či popieranie predošlého výroku.

47-58: **B. D. Crowe: «The Song of Moses and Divine Begetting in Matt 1,20».** V opise Ježišovho počatia (Mt 1,20) nenachádzame priamu súvislosť s obrazom božského zrodenia Izraela v Mojžišovej piesni (Dt 32,18). Autor príspevku dokazuje istú spojitosť, keď predpokladá, že Matúš používal výrazy tejto state (Dt 32,5.20 v Mt 12,39 a 17,17). Ježišovu poslušnosť kladie Crowe do protikladu s neposlušnosťou Izraela v Dt 32 a v oboch perikopách vyzdvihuje obraz nového stvorenia.

59-67: **I. Kislev: «The Vocabulary of the Septuagint and Literary Criticism: The Case of Numbers 27,15-23».** Autor článku si všima grécke ekvivalenty slov צִוָה a דָּבַר v Nm 27,15-23, skúma ich používanie v iných veršoch a rekonštruuje priebeh formácie hebrejského textu a gréckeho prekladu. Prvý prekladateľ mal k dispozícii hebrejský text bez veršov 22b-23, pretože tieto verše svedčia o neskoršej formulácii.

¹ Prístupné na <http://www.bsw.org/Biblica/Vol-90-2009/> (20.12.2010). Všetky ročníky časopisu sú dostupné v knižnici Kňazského seminára sv. Františka Xaverského v Badíne.

68-74: **T. M. Willis: «Blasphemy, Talion, and Chiasmus: The Marriage of Form and Content in Lev 24,13-23».** Príbeh o potrestaní bohorúhača v Lv 24 je prerušený príkazom odvety za zabitie vo veršoch 17-22. Willis analyzuje túto stať ako chiazmus, v ktorého centre stojí *lex talionis*: „oko za oko...“, a vysvetľuje, že text týmto označuje bohorúhačstvo za závažnejší zločin než je vražda.

75-83: **Th. Booij: «Psalm 132: Zion's Well-Being».** Článok ponúka podrobný rozbor Ž 132 a dáva celkový pohľad na štruktúru a časové zaradenie. Autor charakterizuje žalm ako „blahobyť Siona“. Dávid v prvej časti (vv. 1-10) hľadá miesto pre archu a v druhej časti (vv. 11-18) dostáva prisľúbenia a uskutočnenie blahobytu. Časovo možno zaradiť Ž 132 do neskorého obdobia pred exilom a jeho recitácia mohla mať miesto na sviatok Stánkov.

84-92: **M. Rastoin: «Encore une fois les 153 poissons (Jn 21,11)».** Symbolika čísla 153 – počet rýb v Jn 21,11 – môže byť odvodená od numerického trojuholníka čísla 17 (1+2...+17), čo je číselná hodnota slova דג (ryba). Rastoin prijíma teóriu Emertona, podľa ktorej 153 súvisí s obrazom množstva rýb v Ez 47,1-12, a pripája ďalšie argumenty z Jánovej teológie.

93-100: **J. Swetnam: «λαληθησομένων in Hebrews 3,5».** List Hebrejom 3,5 cituje Num 12,7[LXX], keď opisuje postavu Mojžiša. Autor príspevku analyzuje použité slovo λαληθησομένων a dáva ho do súvisu s eucharistickou interpretáciou Hebr 2,12 a Hebr 13.

predstavuje, ako vykresľujú kráľa Salemu židovské apokryfy a qumránske zvitky. Podľa jeho názoru autor

101-113: **T. Callan: «Comparison of Humans to Animals in 2 Peter 2,10b-22».** Prirovnávanie ľudí k zvieratám bolo veľmi časté v starovekom svete. Callan stavia 2 Pt 2,10b-22 do kontextu dobových prirovnaní a oceňuje originalitu autora 2 Pt. Bezbožným sú prisudzované negatívne vlastnosti „nerozumných zvierat“, pri čom nedosahujú kvalít ani len „Balaamovej oslice“.

(č. 2) 153-175: **H.G.M. Williamson: «Do We Need A New Bible? Reflections on the Proposed Oxford Hebrew Bible».** Snaha o rekonštrukciu predmasoretského textu SZ vedie redaktorov projektu *Oxford Hebrew Bible* k vydaniu novej edície hebrejskej Biblie. Williamson oceňuje zámer a prínos tohto projektu, ale súčasne varuje pred jeho eklektickým charakterom, ktorý prehliada rôzne lingvistické úrovne masoretského textu. Pre potenciálnych čitateľov podľa jeho názoru by bol vhodnejší komentár ako nová edícia HB.

176-187: **J. Kilgallen: «Acts 28,28 — Why?».** Citáciu Iz 6,9-10 v Sk 28 zakončuje 28. verš víziou evanjelizácie pohanov. Článok Kilgallena analyzuje tento verš v kontexte Lukášovej teológie. Záver Pavlovej reči k Židom mal slúžiť ako výzva na pokánie obrátenie.

188-202: **G. Granerød: «Melchizedek in Hebrews 7».** Pretože SZ spomína Melchizedecha iba v Gn 14 a Ž 110,4, je otázne, či autor Listu Hebrejom čerpal pri kristologickom porovnaní v Hebr 7 tiež z iných prameňov. Granerød predstavuje, ako vykresľujú kráľa Salemu židovské apokryfy a Kumránske zvitky. Podľa jeho názoru autor listu používa v Hebr 7 výlučne Písmo.

203-223: **L. Marulli: «A Letter of Recommendation? A Closer look at Third John's "rhetorical" Argumentation».** Niektoré rétorické figúry v 3 Jn môžu viesť k domnienke, že ide o odporúčací list. Marulli analyzuje list z rétorického a filologického

hľadiska a prichádza k záveru, že 3 Jn má epideiktický charakter, keďže ide o snahu „staršieho“ získať stratenú úctu v Gájovych očiach.

224-236: **E. Kellenberger: «Gottes Doppelrolle in Ijob 16»**. Jóbov žalospev v 16. kapitole je zakončený vyznaním dôvery v Boha. Kellenbergov článok skúma túto formu prepojenia dvoch štýlov v starovekej orientálnej a v rabínskej literatúre. Mýtický jazyk pripomína slovník akkadských lamentácií a obraz mýtického boja proti chaosu.

237-256: **C. Ziegert: «Die großen Zahlen in Num 1 und 26: Forschungsüberblick und neuer Lösungsvorschlag»**. Počet bojaschopných mužov (nad 600 000, čo činí nad dva milióny populácie) v Nm 1 a 26, je z hľadiska archeológie Palestíny viac ako nepravdepodobný. Carsten podáva rôzne spôsoby výkladu formuly počtu: „x אלה ונארה“. Výrazy אלה a נארה neoznačujú konkrétny počet, ale vojenský útvar. Vyslovuje hypotézu, že z údajov 600 אלה možno odhadnúť počet cca 30 000 vojakov (nad 120 000 celkovej populácie).

257-259: **R. J. Merez: «Jezebel's Oath (1 Kgs 19,2)»**. Autor príspevku si všima chýbajúci element formuly prísahy (א + osobné zámeno) kráľovnej Jezabel v 1 Kr 19,2. Z toho usudzuje, že Jezabel nehodlala uskutočniť vraždu Eliáša, ale ho chcela len zastrašiť, čo sa jej aj podarilo.

260-263: **A. A. Di Lella: «Tobit 4,19 and Romans 9,18: An Intertextual Study»**. Článok poukazuje na spojitosť koncepcie Božej vôle a vyvolenia u sv. Pavla a v Knihe Tobiaš. Rim 9,18 používa ojedinelý výraz ον θέλει, ktorý je podobný originálnemu vyjadreniu ον ἄν θέλη v Tob 4,19.

264-266: **J. Ch. Edwards: «Reading the Ransom Logion in 1 Tim 2,6 and Titus 2,14 with Isa 42,6-7; 49,6-8»**. Oba verše (1 Tim 3,6 a Tit 2,14) používajú výrok o vykupiteľskom diele Krista. Edward dokazuje ich nadväznosť na pieseň o Pánovom služobníkovi (Iz 42,6-7; 49,6-8).

(č. 3) 305-333: **J. White: «Anti-Imperial Subtexts in Paul: An Attempt at Building a Firmer Foundation»**. V anglo-amerických kruhoch sa v poslednom desaťročí rozšíril protiimperialistický výklad niektorých Pavlových výrokov (napr. 1 Sol 4,13-17). Tento článok stavia výhrady voči scestnej politickej interpretácií. Pavlovský „štátno-rozvrtný“ podtext treba vidieť v kontexte židovskej apokalyptiky obdobia druhého chrámu. Pavol nadväzuje na danielovskú apokalyptiku v 1 Kor, Rim a 2 Sol, ale jej dáva kresťansko-eschatologický obsah.

334-355: **S. Witetschek: «Artemis and Asiarchs. Some Remarks on Ephesian Local Colour in Acts 19»**. Pobyt apoštola Pavla v Efeze zaznamenaný v Sk 19 ponúka cenné informácie o tomto meste. Witetschek skúma výrazy: Ἀσιάρχης a νεωκόρος ako boli používané v Sk 19 a v iných dobových záznamoch. Podľa jeho zistení Sk 19 skôr opisujú efezské reálie z konca 1. storočia a nie z polovice 50. rokov. Historický význam Sk sa tým však nezmenšuje a možno tu uplatniť Conzelmanove „pravidlo Karla Maya“ o historicite.

356-373: **P. H. W. Lau: «Gentile Incorporation into Israel in Ezra - Nehemiah?»**. Hoci sa knihy Ezd a Neh vyznačujú odmeraným postojom voči cudzincom, v Ezd 6,19-21 slávia cudzinci spoločne so Židmi paschu. Slávnosť paschy slúžila v poexilových časoch na odlíšenie pravých Izraelitov. Ezd 6 ako aj Neh 10,28 naznačuje, že nešlo výlučne o národnostné rozlíšenie, ale že pre príslušnosť k náboženstvu nového Izraela sa mohli rozhodnúť aj cudzinci.

374-388: **E. D. Reymond: «The Hebrew Word דַּמְמָה and the Root d-m-m I („To Be Silent“)**. Autor predkladá podrobnú štúdiu významu slova דַּמְמָה v starovekej hebrejskej literatúre. V Biblii a v zvitkoch z Mŕtveho mora je ono odvodené od koreňa *d-m-m* I vo význame: „ticho, bezhlasne“. Až v aramejských targumoch a v pobiblických hebrejských spisoch dostalo tiež význam: „hovoriť šeptom, potichu“.

389-393: **Yoo-ki Kim: «The Function of הַטִּיב in Jonah 4 and Its Translation»**. Väčšina moderných prekladov chápe slovo הַטִּיב v Jon 4,4 ako menný resp. slovesný prísudok. Menej prekladov, podobne ako LXX, interpretuje toto slovo ako príslovku. Taktiež Kim lingvistickou analýzou potvrdzuje, že výraz הַטִּיב treba prekladať ako príslovku spôsobu vo význame „úplne, celkom“, čo mení pohľad na Božiu výpoveď o Jonášovom hneve.

394-399: **Ch. Hays: «What Sort of Friends? A New Proposal Regarding רפאים (רפאי) and רפאים (רפאי) in Job 13,4»**. V slove רפאים navrhuje Hays vidieť vlastné meno falošných bohov Refaim, ku ktorým sú prirovnaní jeho priatelia, lebo prinášajú falošné orákulá (רפלי). Celý verš prekladá: „Vy však ste táraví luhári a falošní veštcí, vy všetci.“

400-406: **A. S. Malone: «Burn or Boast? Keeping the 1 Corinthians 13,3 Debate in Balance»**. Tri textové varianty v 1 Kor 13,3 (καυχῆσμαι, καυθήσμαι, καυθῆσμαι) vyvolávajú širokú diskusiu medzi odborníkmi. Malone konštatuje, že v súčasnosti je viac preferovaný tvar καυχῆσμαι „chváliť sa“, aj keď viaceré nedávne štúdie odôvodňovali správnosť ďalších dvoch variantov vo význame „horieť“.

(č. 4) 457-483: **G. Martin: «Procedural Register in the Olivet Discourse: A Functional Linguistic Approach to Mark 13»**. Ježišova reč na Olivovej hore v Mk 13 predstavuje z lingvistického a rétorického hľadiska originálnu časť evanjelia. Martin aplikuje na túto kapitolu Hallidayovu teóriu registra, podľa ktorej rozmanitosť vyjadrovania je výsledkom účelu výpovede. Ježišovu reč označuje ako procedurálny register a rozlišuje dva časové horizonty, z ktorých hlavnú časť tvoria verše 5b-23 a sú odpoveďou na otázku učeníkov – publika.

484-505: **G. Holtz: «Zur christologischen Relevanz des Furchtmotivs im Lukasevangelium»**. Lukášovo evanjelium sa vo všeobecnosti charakterizuje ako evanjelium milosrdenstva (15. kapitola). Holtz si v svojom príspevku však všimá tému bázne a strachu v Lk. Strach je tu súčasťou zjavenia slávy: pastieri pri správe o narodení Ježiša, učenici pri premenení a neskôr pri zjavení zmŕtvychvstalého Krista. Strach je tiež časťou reakciou na Ježišove zázraky. Podobné prepojenie strachu a zjavenia slávy je viditeľné v Knihe Exodus.

506-529: **J. Assaël: «Mettre en oeuvre la foi, selon l'Épître de Jacques»**. V Jak 1,22 autor listu vyzýva bratov, aby boli „ποιηταὶ λόγου“ – „uskutočnitelia slova“. Assaëlová analyzuje tento výraz a v kontexte gréckeho literárneho umenia ho vysvetľuje ako energiu, ktorá inšpiruje slová, skutky a nazeranie ľudí. V estetickom a spirituálnom rozmere to znamená sebarealizáciu.

530-544: **W. de A. Cunha: «A Brief Discussion of MT Isaiah 24,14-16»**. Nejasná stať Iz 24,14-16 býva najčastejšie interpretovaná podľa modelu prorockej spornej reči. Cunhov článok porovnáva hebrejský text s gréckym prekladom LXX a menuje tri problémy prekladu: zámeno הַמָּוֶה, frázu לְצַדִּיק צָבִי, čítanie אָמַר ako prvej osoby singuláru.

Verš 16b nemusí byť vnímaný ako protiváha chvály (14-15), ale skôr ako úvod k odsúdeniu bezbožných v 16c.

545-558: **L. Mazinghi: «The Divine Violence in the Book of Qoheleth».** Kazateľova skúsenosť násilia a útlaku nevinných v Kaz 4,1 vedie Mazinghiho k otázke kazateľovej teodiceu. V Kaz 9,1-3 je naznačená výčitka Bohu ohľadom trestu a odmeny a v Kaz 8,16-17 je zasa vyjadrená nepochopiteľnosť Boha. Kazateľ netvorí teodiceu z dôvodu ľudskej ohraničenosti, ale odporúča človeku prijímať v bázni všetko z Božej ruky.

559-563: **E. P. McGarry: «An Underappreciated Medical Allusion in Amos 6,6?».** Článok poukazuje na lekárske využitie vína a oleja – popri kulinárskom a kozmetickom využití. Amos vystihuje túto viacvýznamovosť v 6,6 pri líčení obrazu hostiny a nevšimaní si „Jozefových rán“.

564-572: **G. Morrison: «The Composition of II Maccabees: Insights Provided by a Literary *topos*».** Autor v svojom príspevku skúma literárny *topos* (opakujúci sa motív) historického zhrnutia (epitomií) v 2 Mach. Morrison sa nestotožňuje s tvrdením, že 2 Mach má tendenciu umenšovať židovsko-grécky konflikt.

Jaroslav Mudroň SJ

Recenzie

Daniela Iskrová: Exegeticko-teologický komentár k Prvému Jánovmu listu. Katolícka univerzita v Ružomberku, Filozofická fakulta, 2008. 262 s. ISBN 978-80-8084-388-5.

Monografia bola recenzovaná doc. ThDr. Jozefom Leščinským, PhD. a prof. ThDr. Vojtechom Boháčom, PhD. Autorka disponuje znalosťou celej škály jazykov, čo prezrádza obsah použitej literatúry, ktorý zahŕňa publikácie v slovenčine, koiné gréčtine, angličtine, nemčine, taliančine, francúzštine a španielčine. Kľúčové exegetické diela, z ktorých autorka čerpá, sú v taliančine. Opiera sa predovšetkým o závery R. E. Browna, R. Schnackenburga, I. de la Potterieho a U. Vanniho. Na každej strane nájdeme bohatý kritický aparát, ktorý uľahčuje čítanie laikom. Pre teológov sú prínosné najmä poznámky k bohatému významu a kontextu určitých slov, dominantne slovies. V prílohe je uvedený celý grécky text Prvého Jánovho listu, a v ňom sú vyznačené teologické dôrazy, na základe ktorých bola vytvorená jeho štruktúra. Text monografie je rozčlenený do 4 kapitol.

V úvode autorka podáva prehľad dejín skúmania Prvého Jánovho listu (ďalej 1 Jn) a začína menami cirkevných otcov Ireneja, Klementa Alexandrijského, Tertuliána, Augustína, Cypriána, Dionýzia Alexandrijského. Patristické spisy majú však väčší záujem o Jánovo evanjelium. Obnovený záujem o Jánove listy je registrovaný najmä v oblasti polemik obdobia stredoveku a reformácie.

Contents

Treaties

Jean Louis SKA SJ

The Book of Exodus: Basic Issues and Open Questions 71-93

Georg BRAULIK OSB

God Fights for Israel. Some Remarks on the Intertextuality
of the Deuteronomistic Narrative About the Conquest
of the Land and Exodus 1–14 94-111

Peter DUBOVSKÝ SJ

God's Wrath in the Mesopotamic Royal Inscriptions and in
the Book of Exodus 112-122

Ivana VLKOVÁ OP

„The Lord is My Strength and Song.“ Statement of
the Traditional Antiphone (Ex 15:2; Isa 12:2; Psa 118:4) 123-135

Abstracts and Reviews 136-145

Communications and References 146-148

Obsah

Štúdie

<i>Jean Louis SKA SJ</i> Kniha Exodus: Základné a otvorené otázky	71-93
<i>Georg BRAULIK OSB</i> Boh bojuje za Izrael. K intertextualite deuteronomistického rozprávania o zaujatí krajiny a Exodus 1–14	94-111
<i>Peter DUBOVSKÝ SJ</i> Boží hnev v mezopotámskych kráľovských nápisoach a v Knihe Exodus	112-122
<i>Ivana VLKOVÁ OP</i> „Pán je mou silou a písní.“ Výpověď tradiční antifony (Ex 15,2; Ľz 12,2; Ž 118,4)	123-135
Abstrakty a recenzie	136-145
Oznamy	146-148